

OMAGIU PROFESORULUI NICOLAE BOCȘAN
LA ÎMPLINIREA VÂRSTEI DE 65 DE ANI

PROFESORULUI NICOLAE BOCȘAN LA ÎMPLINIREA VÂRSTEI DE 65 DE ANI

A scrie despre omul, istoricul și profesorul Nicolae Bocșan este un real privilegiu pe care nu puțini dintre cei care l-au cunoscut și au colaborat cu Domnia Sa și l-ar fi dorit și ilustrat cu prisosință. Ne revine nouă, în calitate de discipoli ai Domniei Sale, onoarea de a-i dedica câteva dintre gândurile și sentimentele care ne încearcă acum, în prag aniversar. Au făcut-o, poate mult mai bine decât noi și alții, în urmă cu câțiva ani când colectivul catedrei de Istorie Modernă a Facultății de Istorie și Filosofie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, îl omagia pe profesorul și istoricul Nicolae Bocșan la împlinirea vârstei de 60 de ani. A venit acum rândul să-i cinstească munca, umanitatea și profesionalismul colegii Domniei Sale de la Muzeul Banatul Montan din Reșița, de care îl leagă nu doar o identitate regională comună, ci și o lungă și fructuoasă colaborare.

Născut în Banatul montan, la Bocșa (jud. Caraș-Severin), în 24 septembrie 1947, profesorul Nicolae Bocșan a urmat studiile primare, gimnaziale și liceale pe plan local, pentru a-și desăvârși în continuare formația intelectuală printr-o licență în Istorie, obținută la Universitatea „Babeș-Bolyai” în 1970 și prin doctorat, susținut în anul 1985, cu teza *Românii din Banat în epoca Luminilor*. A parcurs etapele unei cariere strălucite, pe care a început-o ca bibliotecar-documentarist la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca (1970-1977), de unde a trecut la catedră, onorând la modul exemplar calitatea de magistru și istoric. Din 1977 până în prezent s-a ilustrat în spațiul universitar, la Facultatea de Istorie a Universității „Babeș-Bolyai”, de la gradul de asistent (1978-1982), la cel de lector (1982-1990), conferențiar (1990-1994) și profesor, din anul 1994. Implicarea Domniei Sale în bunul mers al vieții academice nu s-a limitat la cercetarea de arhivă și bibliotecă, nici la dialogul cu tinerele generații de alumni ai *Almei Mater Napocensis*, s-a pus în egală măsură și în slujba administrației universitare, într-o perioadă nelipsită de dificultăți, dar și de înnoiri fundamentale, asumându-și funcțiile de decan, prorector și rector.

Dincolo de aspectul sumativ al acestei deveniri intelectuale și profesionale de excepție, se cuvin a fi subliniate două dimensiuni fundamentale ale personalității pe care o aniversăm, aceea de cercetător, ilustrată prin tenacitate, rigoare și o disciplină mai rar întâlnite, dublată de aceea de profesor, om al catedrei capabil de dăruire totală și necondiționată, disponibil și generos cu cei care i-au căutat sfaturile, de la tinerii aflați la primii pași în studierea istoriei până la colegi de-ai Domniei Sale, istorici cu vechime și experiență. Debutul ca cercetător, om de bibliotecă, și-a pus amprenta la modul benefic asupra carierei didactice care a urmat, conferindu-i acesteia din urmă rigoare, exactitate și consistență, precum și ușurința de a se mișca în zona surselor, a literaturii de specialitate, a problematicilor istorice dintre cele mai diverse. Numele profesorului Nicolae Bocșan a ajuns astfel să semnifice, în peisajul historiografic transilvano-banatic și general românesc, rigoare, dăruire profesională deplină și performanță. Activitatea Domniei Sale și maniera profesionistă de a vizita și reconstitui trecutul, singularizează dealtfel școala istorică de la Cluj din ultima jumătate de secol, la al cărui prestigiu național și internațional a contribuit în mod decisiv.

La cei 65 de ani de viață, Nicolae Bocșan lasă în urmă o excelență carieră științifică și didactică, clădită de-a lungul a peste 42 de ani de activitate. Stau mărturie în acest sens cele peste 300 de titluri de lucrări științifice, cărți de unic autor sau colaborator, articole, studii și recenzii, care ilustrează o paletă largă de direcții și preocupări pe care istoricul Nicolae Bocșan le-a frecventat cu asiduitate și le-a recuperat într-o manieră exemplară.

Printre primele rezultate ale muncii sale se numără bibliografiile și ghidurile, colaborări la instrumente de lucru utile pentru orientarea în zona cercetării științifice. Bănățean prin origine și, în bună măsură, și prin profilul angajamentului historiografic, profesorul Bocșan a acordat întâietate istoriei acestei provincii de frontieră, onorând-o nu doar printr-o teză de doctorat devenită apoi carte de referință (*Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, Facla, 1986), ci și prin preocupări constante, care se regăsesc pe durata întregii sale cariere. Alături de lucrările dedicate personalității lui Damaschin Bojincă sau circularelor școlare bănățene, profesorul Bocșan a știut să evidențieze, prin lucrarea *Franța și Banatul 1789-1815* (Reșița, Banatica, 1994, în colaborare cu Mihai Duma și Petru Bona), conexiunile care au racordat Banatul la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor la „marea istorie” reprezentată de epopeea napoleo-

niană, cu care această provincie s-a întâlnit prin bravura soldaților săi din regimentele de graniță, participanți la războaiele antifranceze purtate de Austria în acest răstimp.

Revoluția pașoptistă din Transilvania și Banat reprezintă una din direcțiile tematice majore, în care istoricul Nicolae Bocșan a investit pasiune și angajament profesional, ajungând să finalizeze lucrări care fac cinste istoriografiei românești interesate de subiect. Au văzut astfel, în această ordine de idei, lumina tiparului lucrări precum: *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania* (Cluj-Napoca, Dacia, 1988), *Revoluția de la 1848 din Transilvania în memorialistică* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000), ambele în colaborare cu Valeriu Leu, *Revoluția de la 1848 în Munții Apuseni. Memorialistică* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003), editată în colaborare cu Rudolf Gräf, la care se adaugă numeroase studii și coordonări de volume pe această problematică. Se cuvine să stăruim aici pentru a evidenția două caracteristici importante ale „șantierului pașoptist” cultivat de profesorul Nicolae Bocșan. Prima dintre acestea constă în interesul special pentru izvorul istoric, cel memorialistic, în cazul de față, interes și preocupare care l-au determinat pe istoricul profesionist să nu se limiteze la a prelua informațiile din document, ci de a introduce integral documentul ca atare în circuitul istoriografic. Așa a rezultat cea mai bogată ediție de memorialistică referitoare la revoluția de la 1848 din câte deține în prezent istoriografia românească.

În al doilea rând, analizând memorialistica revoluției pașoptiste, profesorul Bocșan a dovedit remarcabile deschideri de orizont, care l-au dus înspre tendințele și metodologia modernă din istoriografia contemporană. Astfel, perspectiva analitică pe care o propune asupra scrierilor rămase de la actorii și participanții evenimentelor din anii 1848-1849 este una novatoare, analizând revoluția din perspectiva imaginii de sine și a imaginii celuilalt. Istoricul Nicolae Bocșan a oferit, astfel, interpretări pe cât de pertinente pe atât de originale cu referire la revoluție, concept cu care participanții refuză să-și denomineze propria acțiune, transferând-o asupra alterității adverse. Pornind de la sugestii metodologice valoroase, propuse de istoriografiile occidentale, profesorul Bocșan a identificat, în premieră la noi, aspecte dintre cele mai inedite în memoriile pașoptiștilor ardeleni și bănățeni, precum mentalitatea revoluționară, sacrul și profanul în revoluție, experimentarea revoluției „prin rîcoșeu” ș.a.m.d.

Interesul pentru memoriile participanților la evenimentele anilor 1848-1849 se integrează de altfel în atenția mai largă pe care a acordat-o Profesorul, în opera sa, memorialisticii ca sursă pentru istoria modernă a românilor. Astfel, Domnia Sa s-a concentrat în ultimii ani asupra memorialisticii bănățene din timpul primului război mondial, din care a văzut de curând lumina tiparului un prim volum (*Marele Război în memoria bănățeană 1914-1918*, antologie, ediție, studii și note de Valeriu Leu și Nicolae Bocșan, Mihaela Bedecan și Ionela Moscovici, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012). Vorbim aici de cel dintâi volum dintr-o serie extrem de interesantă, aflată în pregătire, prin care autorul își propune și reușește, în premieră, să reconstituie memoria individuală bănățeană ca parte a memoriei colective despre evenimentele primului război mondial. O face de pe pozițiile istoricului conștient de aportul acestora la construirea identităților individuale și colective, dar și atent la limitele dimensiunii lor subiective, la particularitățile climatului politico-social și național în care au fost redactate. Alegerea Banatului, ca areal geografic de proveniență a surselor, ilustrează, dincolo de afinitățile sale personale, capacitatea Domniei Sale de a aduce în prim plan o *memorie regională*, specifică unui teritoriu de graniță, marcat de conviețuirea a diverse etnii și confesiuni, pentru care prima conflagrație mondială a modificat frontiere politice, sociale și confessionale, a generat traume, excese și frustrări, rar întâlnite în restul teritoriilor românești. Pentru istoricul Nicolae Bocșan, introducerea în circuitul științific a memorialisticii bănățene din timpul primului război mondial ilustrează interesul constant al Domniei Sale pentru acest gen de surse, trasând totodată drumul spre recuperarea întregii memorialistici transilvănene din vremea „Marelui Război”.

Printre domeniile de mare interes ale Domniei Sale se numără și istoria bisericii. Referindu-ne la aceasta, se cuvine să remarcăm dintru început stăruința, echidistanța și profesionalismul cu care istoricul Nicolae Bocșan a frecventat și recuperat acest teren istoriografic vreme de peste două decenii. Încă de la începutul anilor '90, de când datează primele sale contribuții la istoria bisericii din Transilvania, Domnia Sa a identificat în acest domeniu un teren extrem de fertil atât din punct de vedere tematic, prin varietatea aspectelor și tematicilor oferite, cât și sub raportul interpretării și analizelor, ce permiteau racordarea la noile teorii și grile de interpretare propuse de istoriografiile occidentale. Pentru ca deschiderea să fie completă, istoria bisericii trebuia scoasă din sfera abordărilor marcate de partizanat confesional și tratată echidistant de pe pozițiile istoricului

neangajat. Iar profesorul Nicolae Bocșan s-a numărat printre primii care au înțeles acest lucru. Lucrările Domniei Sale în acest sector fac dovada celor mai detașate și echilibrate abordări de până în prezent. Majoritatea lor, focusate asupra secolului al XIX-lea, se constituie în veritabile contribuții la cunoașterea, aprofundarea și nuanțarea epocii moderne românești.

Trei au fost îndeosebi direcțiile cultivate cu asiduitate în istoria bisericii: restituirile documentare, memorialistica ecleziastică și interpretările marcate de o excepțională forță evocatoare și capacitate de sinteză, specifice istoricului matur, datorit pe deplin profesiei. Dintre tematicile de istoria bisericii frecventate de istoricul Nicolae Bocșan, amintim: raportul etnie-confesiune în Transilvania secolului al XIX-lea, istoria instituțiilor ecleziastice, istoria Bisericii greco-catolice românești și relațiile sale cu Sfântul Scaun, raporturile Stat-Biserică în monarhia austriacă, identitate și alteritate confesională în Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, istoria Bisericii ortodoxe române din Transilvania și relațiile cu ierarhia sârbă, biografii, memorii și corespondență ecleziastică. Stau mărturie în acest sens numeroasele lucrări, articole, studii și volume de documente, ce-i conferă o mare notorietate și vizibilitate științifică, precum: *Etnie și confesiune în Transilvania (sec. XIII-XIX)* (Oradea, Fundația „Cele Trei Crișuri”, 1994, în colaborare cu Ioan Lumperdean și Ioan Aurel Pop); *Biserica Română Unită la Conciliul Ecumenic Vatican I (1869-1870)* (Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2001, în colaborare cu Ion Cârja; ediție tradusă și în limba germană: *Die Rumänische Unierte Kirche am Ersten Vatikanischen Konzil*, Frankfurt am Main, Peter Lang, 2012); *Ioan Vancea. Pastorală și circulare 1865-1869* (ediție, studiu introductiv și note în colaborare cu Mirela Andrei, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003); *Andrei Șaguna. Corespondența*, vol. I-V (în colab. cu Ioan Vasile Leb, Gabriel Gârdan, Bogdan Ivanov, Pavel Vesa, Vasa Lupulovici, Ioan Herbil, Beatrice Dobozi, Marius Eppel, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2005-2011); *Memoriile unui ierarh uitat: Victor Mihályi de Apșa (1841-1918)* (ediție, studiu introductiv și note în colaborare cu Ion Cârja și Luminița Wallner-Bărbulescu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2009); *Ioan Boroș. Memorialistica* (ediție, studiu introductiv și note în colaborare cu Valeriu Leu, Ion Cârja, Costin Feneșan și Cristian Sabău, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană 2012) etc.

Un alt domeniu de interes și cercetare al istoricului Nicolae Bocșan este dat de fenomenul militantismului național românesc și mecanismele sale de funcționare în Transilvania și Banat de-a lungul epocii moderne.

Cercetările întreprinse în acest sens surprind și particularizează îndeosebi două dintre direcțiile de interes ale Domniei Sale față de acest domeniu. Prima este detectabilă la nivelul istoriei ideilor, mai exact a ideii de națiune și a metamorfozelor pe care aceasta le înregistrează în spațiul românesc de la iluminism și prelungirile sale târzii în Transilvania și Banat, până la doctrinele politice moderne de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Cea de-a doua se regăsește la nivel de tactică și acțiune politică, adoptată de românii transilvăneni pe parcursul secolului al XIX-lea. Ceea ce-l individualizează pe istoricul Nicolae Bocșan în cercetările de gen, conferind o valoare aparte lucrărilor sale, rezidă în concepția foarte clară despre rolul ideilor politice europene și difuzarea acestora în spațiul românesc, văzute drept fermenți ai militantismului național. Cele mai strălucite contribuții în acest sens sunt: *Memorandul 1892-1894. Ideologie și acțiune politică românească* (în colaborare cu Pompiliu Teodor, Liviu Maior, Doru Radosav, Toader Nicoară, Șerban Polverejan, ediția I: București, Editura Progresul Românesc, 1992; ediția a II-a: București, Editura Progresul Românesc, 1994); *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat (secolul al XIX-lea)* (Banatica, Presa Universitară Clujeană, Reșița-Cluj-Napoca, 1997).

Nu în cele din urmă, se cuvine afirmat cu tărie că de numele istoricului Nicolae Bocșan se leagă nu doar o vastă și prestigioasă operă istorică, ci și o veritabilă școală științifică, afirmată și validată, mai cu seamă în ultimii ani, în câteva dintre direcțiile de cercetare pe care Domnia Sa le-a cultivat cu seriozitate și devotament. De la istoria bisericii, filonul cu cele mai consistente și validate rezultate științifice, până la istoria elitelor politico-eceziastice și a militantismului național, toate converg spre a-i atribui profesorului Nicolae Bocșan, fără putință de tăgadă, rolul de creator și formator de școală. De altfel, este măiestria și deschiderea inegalabilă pe care Profesorul Nicolae Bocșan a dovedit-o atunci când a ales să-și coopteze studenții, masteranzii și doctoranzii în efortul de cercetare, editare de documente și analiză, însuflându-le din pasiunea și interesul său nemărginit pentru recuperarea trecutului. Iată de ce școala științifică creată de Domnia Sa este una clădită pe consecvență, pasiune pentru cercetarea istorică, profesionalism și dăruire umană. Toți cei care ne reclamăm de la școala istorică a Domniei Sale avem datoria de a le duce mai departe și a le cultiva printre generațiile viitoare ca pe o moștenire vie pe care profesorul Nicolae Bocșan ne-a oferit-o și continuă să ne-o ofere prin puterea exemplului personal.

Rândurile de mai sus au dovedit cu prisosință cât de dificil este de prins în cuvinte puține și într-un spațiu limitat statura umană și anvergura profesională a Domnului Profesor Nicolae Bocșan. Pentru tot sprijinul profesional și uman necondiționat, pentru contribuțiile sale fundamentale la istoria modernității românești, ca de altfel pentru direcțiile tematice și orientările metodologice trasate, pentru extraordinara căldură și generozitate umană, îngăduiți-ne dragă Domnule Profesor, să Vă exprimăm întreaga noastră grațitudine.

Ana Victoria Sima, Ion Cârja